

associació catalana de sociologia

societat catalana de sociologia de
l'institut d'estudis catalans

març 1993

Amèrica Llatina davant la nova administració Clinton

Aprofitant l'estada a Barcelona de James Petras, professor de la Universitat de New York, especialista en temes de relacions internacionals i en particular del que afecta al subdesenvolupament i Amèrica Llatina i ben conegut de tots nosaltres per la seva aportació anterior entorn de les **Estratègies dels Estats Units per a Amèrica Llatina a la dècada dels 90** els dies 18 i 19 de maig del 1992, ens vam atrevir a demanar-li una continuïtat del tema que havia tractat ara que sembla que als Estats Units hi ha uns nous aires.

Els que ens vam apuntar decididament a la idea vam ésser les mateixes entitats convocants de l'altra ocasió; a més de l'Associació Catalana de Sociologia, el Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia i Món-3. Universitaris pel Tercer Món, organització No-Governamental.

La sala Prat de la Riba, la més gran de l'Institut d'Estudis Catalans, es va pràcticament omplir d'un públic, ni cal dir-ho, profundament motivat i sensibilitzat pel tema.

I s'ha de reconèixer la gosadia de James Petras d'acceptar de fer un balanç de la presidència de Clinton quan només fa dos mesos de la seva presa de possessió. L'avantatge és que el conferenciant no és un cridaner periodístic, sinó un gran analista de les realitats nord, centre i sudamericanes i que, per tant, no parla des de la superficialitat. Més enllà d'uns continguts, potser des de determinades perspectives més que discutibles, la serietat de la interpretació pren l'envolada de la interpretació històrica amb la finalitat d'analitzar el present i d'obrir perspectives de futur.

Cap a un congrés català de sociologia

Ja fa dies que estem amanyagant la idea de l'organització d'una trobada, congrés o jornades dels sociòlegs de casa nostra.

El 17 de març darrer un grup d'amics i interessats pel conreu de la sociologia a Catalunya ens vam reunir a la seu de l'ACS amb la finalitat de canviar impressions sobre l'oportunitat i conveniència de tirar endavant aquesta convocatòria.

Ens va semblar que podíem centrar la temàtica en els punts següents:

1. L'oportunitat d'aquesta trobada es basa en les motivacions següents:

a. Ja fa molt temps que es van celebrar el primer congrés (1981) i el segon (1983-1984) en un context molt diferent de l'actual pel que fa a la sociologia a casa nostra.

b. Caldria aglutinar la professió a Catalunya en uns moments de canvi important i de progressiva i d'imparable institucionalització universitària, amb la coexistència d'un Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia i amb nous llicenciats sortits de les nostres facultats.

2. Un primer pas és el de provocar una convocatòria la més universal possible amb totes les institucions i universitats que a Catalunya estan implicades en la disciplina per tal de constituir un ampli organisme. La finalitat és que es constitueixin els dos comitès necessaris: el científic encarregat de la temàtica i de les formes de realització (obertura, plenàries i cloenda) i el d'organització responsable del lloc de celebració de les dates, dels locals, de les connexions nacionals i internacionals i dels aspecte més domèstics.

Els convocats a aquesta miniassemblea ho seran per via institucional amb una invitació formulada i feta efectiva per la Junta de l'ACS que es reuneix el proper dimarts 30 de març.

3. Pel que fa a les dates, es suggereix la primavera del 1994 amb l'objectiu de donar-nos un marge suficient pels tràmits i les decisions a prendre.

4. Evidentment, el pressupost d'aquesta empresa ha d'ésser garantit d'entrada. Aquesta 'és una tasca específica del president de l'ACS assistit o amb el suport de les persones que calguin. Per altra banda, no es poden començar les gestions mentre no es disposi d'un programa i unes concrecions que haurien de sortir d'aquella miniconvocatòria. De totes maneres, es parteix ja d'algunes propostes.

Es important que aquesta informació que només preten tenir-vos al corrent d'aquest ambiciós projecte, sigui recollida per tots els associats amb la il·lusió i l'esperança necessàries a tot allò que ens afecta directament. Hauríem de lograr entre tots que aquest sigui efectivament el nostre congrés, deixant de banda els prejudicis o ambicions particulars que puguin dificultar-ne una generosa celebració. No solament tots sou convidats a participar-hi, sinó que seria interessant que, en la mesura del possible, ho féssim activament. L'ACS, per la seva banda, es compromet a tenir-vos informats puntualment.

I ARA QUE?

Tot ho celebràvem. No era la victòria del Barça, o haver guanyat la Loto Ràpid, res d'això. Havíem arribat al final d'una nova etapa de formació que ara acabava, amb un preciós trofeu: la Llicenciatura en Sociologia.

Anys enrere, quan tot va començar, semblava que el final seria impossible, perquè es veia lluny i inexpugnable. Però, ara que estava al nostre abast, era el començament que no es veia, perquè havia quedat tapat pel pas del temps.

La il·lusió, l'alegria i les esperances que davant nostre es van obrir quan vam començar la carrera havien de donar els seus fruits. Il·lusions, però, que havien estat atacades per entrebancs als que s'havien hagut de fer front i que cada cop havien estat més difícils; però ens havíem d'arriscar, altrament corriem el perill de quedar endarrera i perdre el ritme del pas dels nostres companys.

Les dificultats van ser diverses: coordinació amb l'equip de treball, que moltes vegades era descoordinació; duresa de tracte d'alguns professors; sopor quan algun docent amenaçava amb la seva prèdica; dificultat horària per seguir la carrera... i tot un seguit més de coses i situacions de llarguíssima redacció. Però, malgrat tot, mai no defallíem perquè no hi havia res que no es pogués arreglar amb alegria i un bon tallat a l'Aula Magna.

Des de les instàncies acadèmiques se'ns convocava per arribar a obtenir una bona Episteme -coneixement vertader, que produeix la veritat més enllà de l'opinió espontània-, i una bona Paideia -educació, formació de l'home ideal de perfecció humana-, sense les quals ens mancava quelcom per a la nostra completa formació. Plató vetllava pels nostres interessos. Tot era necessari pel bon exercici futur de la nostra professió.

Poc a poc ens anàvem impregnant d'un aire especial, aquell que hauríem de respirar d'ara en endavant si volíem continuar per aquest camí. Weber, Durkheim i Marx, havien estat els nostres pares inspiradors, però caminàvem juntament amb Parsons, Bourdieu, Giddens, Elies, Habermas... que tampoc ens deixaven de costat. Tot era imprescindible, suficient i necessari per arribar al final de la nostra cursa superant les darreres tanques i obtenir el tan esperat títol. Un títol que prometia obrir-nos les portes a un nou món, el món del qual sempre ens havien estat parlant.

Però aquest preciós paper no tenia validesa sense l'aval d'una pòlissa, algú que respongués pel nou llicenciat. I era ara quan començaríem a patir de veritat, i aquest patiment no era el mateix que havíem tingut davant un examen o en l'espera que pengessin les notes de l'assignatura més difícil perquè, al capdavant, sempre hi havia la possibilitat d'una nova convocatòria. Ara no. No hi havia més opció que aquesta; calia agafar-la al vol, a la primera, perquè no existia una segona possibilitat.

Tot des de l'aula havia estat molt clar. Ens havien ensenyat

com desenvolupar la nostra feina futura, què fer un cop arribada la feina; com construir un objecte d'estudi, la metodologia que calia aplicar, com dur fins al final una investigació, com analitzar i interpretar sociològicament un fet social...; però al cap i a la fi tot es basava en fonaments teòrics, imprescindibles sí, però que per arribar-los a posar en pràctica calia passar dures proves. I aquestes proves ningú ens havia ensenyat com afrontar-les, perquè de fet no tot ens havia estat dit a l'aula, ni potser calia que tot fos après allà. Ens adonàvem que ens faltaven elements per a procedir, i constantment ens preguntàvem: «I ara què?».

El camí no seria fàcil, havíem deixat de tenir la protecció, malgrat tot, que les aules universitàries ens donaven i ara era el moment d'espavilar-nos per nosaltres mateixos. Però, per on començar?. Ningú no en sabia la resposta. Tot i que havíem pensat que el títol ens obriria moltes portes, la veritat era que no sabíem a quines havíem d'anar a trucar. El mercat de treball estava davant nostre i una força invisible ens empenyia cap a ell, però alhora ens frenava quelcom difícil d'explicar, potser era la por a rebre negatives.

Ara els amics de sempre ja no eren vistos així. Havíem passat de la col·lectivitat a la individualitat i del companyerisme a la rivalitat i l'egoïsme; el company havia esdevingut un perill pel nostre futur, i tots i cada un de nosaltres guardàvem recelosos, com aquell que té un tresor, un telèfon, una adreça, algun nom amb qui poder contactar.

Per obrir-nos pas en la jungla d'asfalt, era necessari el millor matxet, calçar-se unes bones sabates i iniciar l'ascens cap al lloc de la feina. Suportant mal temps, tempestes i de tant en tant una esclatxa de cel obert que indicava que encara hi havia sol.

Però on era el principi? Una primera pensada: aniré a parlar amb algun professor; amb aquell, potser, amb el que vaig tenir més contacte durant la carrera i que aquest m'orienti.

Però aquesta gran idea no era pas tan bona, algú ja l'havia tinguda, i no un de sol, sinó molts, i fins i tot ja l'havien posat en pràctica passant així davant meu. Després hom tenia la inspiració d'altres alternatives: parlar amb algú de dins ben informat sobre les possibilitats d'un futur entre aquelles parets. I sí, hi havia bones expectatives, però un altre cop desil·lusió, només eren, altra vegada, falses esperances.

Pobre infeliç universitari: pensar que pel sol fet de tenir un títol ja erem algú, era un gran error; pensar que coneixent a algú es podria trobar feina d'una manera més fàcil, era un error; tot camí semblava una equivocació i que improvisar encara podia ser pitjor.

Però sí que hi havia quelcom pitjor; pitjor era no conèixer ningú. I arribar amb el títol sota el braç, encara per estrenar, només amb la il·lusió de l'estrena, però sense saber el dia de la representació.

Després de rebre els primers cops, es pensa en una possible connexió, que algú ha comentat, encara que vagament, sobre

una ocasional participació en un estudi com a «matxaca»... sense massa coherència, que no deixa de ser una nova falsa esperança.

I així el pelegrinatge sembla que tot just s'acaba de començar. Els desenganys es succeeixen un darrera l'altra sense entreveure cap a on anem i a on podem arribar, notant que les forces dia sí i dia també s'esgoten.

Realment el panorama que es presenta davant nostre, estudiants que hem acabat la carrera de Sociologia, es desencisador. I el problema ve per dues bandes. D'una, el no saber a on adreçar-nos o camins nous que es puguin recórrer, i de l'altra, l'alt grau de desconeixement, o millor dit, el poc coneixement que del sociòleg es té.

La informació, moltes vegades desvirtuada, que a la gent li arriba del sociòleg és la d'una espècie estranya que fa enquestes o sondeigs d'opinió que els telenotícies transmeten, o la d'aquells que envien a enquestadors per les cases a torbar la pau d'aquells a qui es molesta. I així el joves llicenciats en Sociologia, acabats de sortir del forn, que volem exercir de sociòlegs, veiem el futur negre. La teoria és clara, però el nostre perfil professional no. Sovint ens pregunten: i tu què fas, que dius què ets, socio... què?.

I un altre problema es intentar definir d'una manera entenedora, a aquells que t'han fet les preguntes de qui és i què fa el sociòleg, amb l'intent d'explicar i concretar la nostra activitat professional; moltes vegades ni les anomenades oficines de col·locació ho saben.

Heus ací que el desencís estudiantil de no conèixer la nostra sortida estigui justificat i s'agreugi amb la poca bona rebuda que tenen els sociòlegs en el mercat de treball.

L'altra cara de la moneda són les portes trucades. La història de la professió al nostre país ha fet que les generacions predecessores s'haguessin d'obrir pas i créixer del no res, arribant a un punt final en el qual tots es van arribar a col·locar i de bona manera, sense que hagi quedat massa espai pels que acaben d'arribar. Només resten obertes petites finestretes que aquells altres han deixat.

Crear nous espais pel nouvingut no pot ser; l'espai ha de ser creat per aquells que ja tenen una situació formada i que busquen noves alternatives. Es com un cercle tancat... I la gran sort pot ésser la d'assebentar-te a temps d'una circumstància per a poder intentar entrar; encara que per a què això passi serà necessari tenir un «padrí» que, vetllant per tu, t'ho digui, ho comenti amb els seus companys i, a partir d'un acord tàcit o d'un pacte, t'agafin. Res que no sigui per aquest camí sembla possible. Ditxós aquell que té un padrí.

Si parlem de sort, de circumstàncies, de padrins... vol dir que trobar una feina de sociòleg, aquí i ara, és un fet social aleatori. Retornant al principi, encara ens serà útil el càlcul de probabilitats.

Neus Caparrós i Civera
Llicenciada en Sociologia el 1993

El Reialme de l'estupidesa

Quan a juliol del 1992 el conegut director de teatre italià Maurizio Scaparro proposa a Gènova la firma d'un document en contra de l'estupidesa, ¿què és el que està passant? ¿Caldria, efectivament, que molts ens apuntessim a subscriure aquest «Manifest per la cultura i en contra de l'estupidesa» suggerit per Scaparro?

Potser que mirem al nostre entorn abans de decidir. Potser que també escoltem més veus. Per exemple, la d'un altre italià de pes, el ministre de Cultura del seu país. L'octubre del mateix any, aquest arremeté contra la televisió en aquests termes: «Cap altra invenció humana ha causat tant dany a les persones com la televisió. Aquesta, que hauria de ensenyar-nos cada dia el món, es comporta amb gran vulgaritat, venuda sense condicions a la publicitat». I més a prop, a casa nostra, el ministre Josep Borrell opina que els programes d'entreteniment de la televisió són com «una nova manera d'embrutar al personal». Per a ell s'han convertit en «el nou opi del poble amb bestieses en quantitats massives».

Al fil d'aquestes manifestacions, hem de treure la conclusió de que la cultura de masses es troba principalment –exclusivament?– en mans del mitjà televisiu? ¿Quin pes real pertoca a l'ensenyament, a la família, als altres mitjans de comunicació, des de la premsa al cinema o al teatre, des de la música als llibres? ¿Ve a ser que tots el mitjans estan, a fi de comptes, mediatitzats per aquest «gran mitjà» (gran en extensió/penetració si no en qualitat) que és la televisió? Permeteu-me esmentar un darrer judici d'altri, avalat pel prestigi del seu autor. José Luis Aranguren «dixit»: «La cultura socialment rellevant no és ja l'adquirida a l'ensenyament institucional, sinó la que transmeten els mitjans moderns de comunicació». Per al professor, doncs, tant l'escola com la Universitat veuen superada la seva influència per la força dels mitjans audiovisuals, els moderns.

Actualment, seria impossible –o al menys no respondria a la realitat social– escriure una obra de teatre o una novel·la en què els personatges «cults» parlessin en societat com ho feien els personatges de l'Oscar Wilde o de l'Aldous Huxley. Els aristòcrates o burgesos actuals, els universitaris o professionals d'ara, quan conversen no parlen acuradament, ni filosofen, ni esmenten llibres; comenten els esports que han vist per la televisió, o el debat, l'informatiu o la pel·lícula que han vist per la televisió. Suposant que sapiguessin parlar de quelcom més elevat, tampoc no ho farien perquè no està de moda, i perquè els prendrien per petulants. La televisió polaritza així el pensament, i no solament des de l'espai que li és propi, la petita pantalla, sinó essent també present a els altres mitjans: la premsa, la radio, la literatura, on han de tractar d'ella perquè sinó ignorarien allò que, parafrasejant Aranguren, té el pes socialment més rellevant.

Tanmateix, cal reconèixer que, al llarg dels segles, les persones interessades en l'art o la política sempre han estat una minoria. La veritable diferència entre abans i ara consisteix en que, ahir, les veus respectades, les que es feien escoltar,

pertenyien a la minoria docte, mentre que la gent corrent aprenia, si volia, o restava callada a casa seva. En canvi ara, són els cridaners espectaculars i sense substància els que pre-tenen conduir el timó. Són els que, de fet, arrosseguen a la gran massa en una autocomplaença excluidora de tot treball intel·lectual. Així, amb la fatuïtat de l'ignorant però potent, el bon gust ha estat substituït per la xavacaneria; la bellesa, per la lletjor; i la intel·ligència, per la mediocritat i l'oripell.

Es clar que aquesta situació, com totes, té una explicació ben material. Si per en Quevedo i el seu temps el diner era un senyor molt poderós, hores d'ara és l'únic senyor. Es per això que les carreres d'humanitats reculen front les tècniques, que la filosofia ja no val res i la electrònica ho val tot, que els mitjans d'informació es dobleguen davant de la publicitat, que qualsevulla bajanada es justifica amb la paraula negoci, amb els milions d'espectadors congregats, els milions de discos venuts, els milions recaudats en anuncis.

Si passéssim per alt el benefici econòmic com a factor decisiu en la configuració d'aquest context, trobaríem que la més gran incongruència que es produeix rau en el fet de que mai la humanitat no havia tingut un nivell d'instrucció tan alt com a la nostra època, al menys a Occident. Quan gairabé tothom sap llegir i escriure, quan la Universitat s'ha convertit en una institució massificada, vet aquí que hom desaprofita les seves facultats per endinsar-se en un mar de insipideses, grolleries o infantilismes. No serà que el poder en majúscula, aquesta èlit que hi ha darrera el teló, té por de les possibilitats intel·lectuals obertes a la inmensa majoria i se les enginya per bandejar-los mitjançant entreteniments estabornidors? La tralla, la religió, la guerra, la diversió..., distintes eines emprades segons l'oportunitat del moment i diferents cares d'un mateix disseny. Instruir tècnicament per a la producció i embrutir per allunyar de la reflexió serien les dues armes de la dominació actual.

Aprofitant la feblesa amb què l'ésser humà es deixa conduir cap a allò que és més fàcil, aquest es veu inmers en un cercle sense sortida aparent què el xucla cap a un hedonisme, actiu o passiu, sempre consumiste, sempre imposat i mai lliurement escollit. Segons aquesta mena de dades tan imbigües que parlen dels analfabets funcionals, aquí arribaríem al 55 per cent dels televidents. Però és que en el futur, de seguir així, n'hi hauran molts més. Tots aquests nens i joves que s'asseuen al metro i escolten pels auriculars, al marge de llibres, revistes o diaris,

incrementaran les xifres. Aprofundiran el fet contradictori de que, mentre tots saben llegir i escriure, tornen al temps de les rondalles, quan la cultura era àmpliament i essencialment oral.

Ara bé, hi ha preguntes a fer-se. Es intrínsecament negatiu un mitjà audiovisual? La televisió, el mitjà «antigutemberg» per excel·lència, ¿no pot ser d'una altra manera? Per la seva específica estructura –casolana i ecumènica a la vegada, financada a través de la publicitat comercial– ¿ha d'oferir ineluctablement programes de baixa qualitat ètica (violència i masclisme), intel·lectual i artística? Res no prova que, vencuda la instrumentació del poder vers la domesticació de la gran massa, els audiovisuals no poguessin ser tan enriquidors com els mitjans escrits, com ho demostren una minoria de productes cinematogràfics, televisius, radiofònics o discogràfics. Es obvi que el mitjà en sí mateix no és el producte. Encara que sigui cert que la composició intrínseca del mecanisme condiciona el tipus de resultat -en aquest cas, el tipus de comunicació- i el fa més o menys susceptible de perversions. No obstant això, n'hi hauria prou amb que canviessin les coordenades polític/econòmiques per a què els resultats de la televisió sobre la societat fossin totalment diferents. Però, ¿qui i quan serà capaç de canviar la truita? Una truita que perdura de fa segles, d'un color o d'un altre, però sempre farcida de poder. Tal vegada mai ningú no ho aconseguirà, i potser el signe més dramàtic del present rau en el fet de que cada vegada són menys els que ho intenten.

Fins i tot, són menys els que simplement pugnen per a defensar-se, no ja de la dominació política y econòmica, sinó del domini de l'estupidesa. La premsa fent de portantveu de la televisió; els artistes i els intel·lectuals maldant per apareixer a la petita pantalla; els polítics caient a la mateixa trampa que han parat als ciutadans. Tot plegat conduint vers a això que en diuen «tele escombreria» i que ressona més que cap altra cosa, amb fatxenderia, tapant altres veus fins a fer creure que no existeixen, més encara, que no són vàlides.

Potser ha arribat l'hora de que els intel·lectuals, els erudits i els autèntics artistes diguin no. Potser està a prop el moment en què sortir a la televisió sigui un descrèdit i no pas una garantia de vàlua, almenys pel que fa a la majoria de programes. Potser així cada cosa tornarà al seu lloc, i l'intel·lecte i el bon gust valdran el que sempre han valgut, lluny del reialme de l'estupidesa.

Eulàlia Solé

Sumari

pag.

- 1 Amèrica Llatina davant la nova administració Clinton
- 1 Cap a un congrés català de sociologia
- 2 I ara què?
Neus Caparrós i Civera
- 3 El Reialme de l'estupidesa
Eulàlia Solé

Coordinació: Junta de l'Associació Catalana de Sociologia

Secretaria: Montserrat Rovira

Disseny i maquetació: Gemma Quesada

Qualsevol soci interessat en publicar un article pot adreçar-se a:

Montserrat Rovira

Societat Catalana de Sociologia

Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

Tel.: 318 55 16

dimecres de 4 a 8 de la tarda